

INDEKS KNJIGA

STEVAN RAIČKOVIĆ: »ZAPISI«
»Rukovet«, Subotica, 1971.

Između korica ove knjižice otvara se jedan ciklus pesama komponovan po izražajnoj i motivskoj srodnosti. Pesme koje nam je Raičković ovde ponudio ne spadaju u njegov novi opus: veliki deo ovih stihova autor je objavio u svojim ranijim zbirka, dok su ostali štampani u raznim časopisima. Nov je, dakle, samo ciklus koji je ovim naslovom naznačen.

Raičković je, pored Vaska Pope i Miodraga Pavlovića, najizrazitiji predstavnik posleratnog srpskog pesništva. Njegova poezija sledi najbolje rezultate »stražilovske linije« i, uz liriku Crnjanskog, predstavlja njen najviši dom. To je izrazito lična poezija, u čijem fokusu otkrivamo jedan osoben pogled na svet. Zbog svoje intimnosti ova je poezija, u posleratnim godinama kada je naša tadašnja »moderna« vodila odlučujuću borbu protiv vladajućeg »sorealizma«, od kritičara ždanovskog tipa bila proskribovana kao »dekadentna«. Najbitniji momenat u poetici Raičkovića je poistovećivanje odnosa prema svetu i prema pesmi. Pesma, za njega, predstavlja živo biće, prijatelja, ženu, dvojnika, sabesednika, čitavu prirodu i svet i, konačno *savršenstvo*. On skoro u svakoj pesmi iskazuje čežnju za tim savršenstvom:

Vapim da mi jedna pesma bude
Čista ko klas zrela usred leta.
(Zapis o pesmi)

Međutim, »nesporazum« između pesme i pesnika ima ponekad tragičnu dimenziju. Tako, pesma *Septembar* kazuje:

Stani malo, pesmo!
Jesmo li živeli, jesmo?

Ti si najlepše sate
— Jablani kad se zlate
U lakoj magli, peni —
Odnela tužno meni.

Raičkovićeve pesme kao da potvrđuju poznate Rilkeove misli o poeziji: »Stihovi nisu osećaji — stihovi su iskustva. Uspomene, same, još nisu ništa. Tek kad postanu krv u nama (...) tada se može dogoditi da se (...) iz sredine ovih uspomena uzdigne prva reč stih.«

Samo je ona pesma neumrla
Sto se ko drevni koren teško čupa
Sa zemljom, crnom i žilama skupa:
Crna od srca i krvavog grla.
(Zapis iz močvare)

Ova poezija zrači čudesnom opsednutošću prirodom i diskretno izraženom čežnjom za okriljem njene spasonosne blagotvornosti. Kao guštera koji je iz netaknutog sveta trava i kamenja iznenada banuo me-

đu ljude i vrevu na asfaltu, poneki trenuci svakidašnjice i nas zatiču: »Zalutale u bespuća) I zalutale u metropole«. Pesnikov svet i poezija, moglo bi se reći, prožeti su Ru-soovom idejom o povratku prirodi, njenoj nepatvorenosti i slobodi, njenoj jednostavnoj savršenosti. Sloboda i savršenstvo su, bez sumnje, dva pola prema kojima se usmeravaju svi emotivni i misaoni kvaliteti ove poezije. Negve savremene civilizacije, štaviše, i same umetnosti, stežu i mrve čoveka. Otud i čežnja da se ne bude »više ni čovek, ni slikar! Biti bar jedanput ptica, makar Ikar«.

Neosporno je da se Raičković i ovim ciklusom potvrdio kao veliki majstor klasičnih pesničkih formi. Doduše, među ovim pesmama nema soneta — forme kojom ovaj pesnik tako savršeno vlada, već su sve spevane u katrenima i distisima. Ciklus je, kao celina, neujednačenog kvaliteta: sadrži i slabije pesme. To su pretežno one koje spadaju u najraniji stvaralački period autora. Ovu knjigu pesnik je objavio povodom dva-deset i pet godina od štampanja svoje prve pesme u Subotici.

Petar Vukov

SLAVKO LEBEDINSKI: »POZNAK
ISAK BELJ«

Dom omladine, Beograd, 1971.

Iako u svojoj novoj knjizi pripovedaka *Poznanik Isak Belj* formalno koristi neke moderne pripovedne postupke, Slavko Lebedinski, u stvari, pripada prosečnom tradicionalizmu srpske proze, koja se zasniva pretežno na spoljašnjem egzistiranju likova i predmeta, na fabuliranju i akciji, na dramatskim konstrukcijama i beskrajinim dijalozima, bez dubljih kontemplativnih i psiholoških poniranja.

I pored utopljenosti u tradicionalizam, Lebedinski je, ipak, pisac originalne isповedne proze u kojoj se narativni tok prvog lica katkad preliva u skladne lirske i epske slike života, ostvarene pripovedačkim glasovima impresionizma i naturalizma.

Poznato je da su najuspelije kratke priče uvek one u kojima pisac uspe da čitav stvaralački napon iscrpe u jednoj temi. Lebedinski, međutim, svoje priče gradi na brojnim nesrodnim i slabim motivima, evokativno intoniranim, koji nisu podređeni funkciji centralne teme, nego se upravo razbijaju jedan o drugi i rasplinjavaju u neomeđenom prostoru priče. Zato teme njegovih priča nije lako odrediti. One pokušavaju da govore o poznanstvu i prijateljstvu ljudi iz različitih društvenih slojeva, o mladićima koji pišu pesme i priče, koji se družu sa brodarima i lučkim radnicima sedeći u kafani i razgovarajući o običnim stvarima.

Likovi i predmeti u pričama dani su pretežno u formi krokija, najčešće samo imenom obeleženi, bez ikakvog unutrašnjeg osvetljavanja.

Jedan sloj teme, koji je ujedno i najdopadljiviji u pričama, sačinjavaju evokacije slika detinjstva.

Prevashodni kvalitet ove proze je piščev artizam koji se sadrži, uglavnom, u upotrebi prvog lica u pripovedanju i u svodenju dijaloga na minimum, kao i u humorono-ironičnim nitima i mestimice dopadljivoj upotrebi arhaizama.

Dragomir Popnovakov

BRANISLAV PRELEVIĆ: »NIOTKUD
SNA«

»Prosveta«, Beograd, 1971.

Čitajući prvu Prelevićeovu zbirku pesama, zapažamo izrazitu eksplicitnost stihova i njihovou čvrstu tematsku povezanost. »Osnovna ideja« prisutna je gotovo u svakom sonetu, kao da ih je klesao kakav valjani mislilac, koji je, eto, zaboran počeo da se izražava stihovima. Ili, kao da je autor svoju zbirku napisao po porudžbini nekakvog

strukturaliste, koji je želeo da pokaže sve prednosti i vrline svojeg metoda. To je mana, ali, na neki način, i vrlina ove knjige, jer ukazuje na izvesnu izvornost pesnika Branislava Prelevića.

Dosledan svojem racionalizmu, Prelević se trudio da i odnos sadržine i oblika bude racionalno uskladen. Naporedo sa pomenutom uskom tematskom dimenzijom, misaonim krugom, data je i jedna čvrsta »dimenzija oblika«, formalni krug. Ovaj krug čini jedino sonet, čije uređenje autor menja, i to samo onoliko koliko kuliko tiranski duh soneta to dozvoljava. Tako Prelevićeva zbirka počinje *Naopakim sonetima* (i sam autor ih je tako nazvao), gde je tradicionalni sonet stavljen »naopako« (3, 3, 4, 4). U *Sonetima u toke* prva i četvrta strofa su od po četiri, a dve središnje od po tri stiha. U *Normalnim sonetima*, pak, Petrarkin sonet nije pretrpeo izmene.

Na »temu« Prelevićeve zbirke ukazuje već i njen naslov, *Niotkud sna*. To je vapaj za snom. Taj vapaj se javlja kao rezultat etičkog i psihičkog pesnikovog doživljaja sveta. Prelević se trudio da naglasak bude na onom prvom. Poput epskog pesnika, on nastoji da se lično i osećajno što manje primećuje i, što je izuzetak za lirsku pesmu, to u njega čini vrlinu.

Racionalan i praktičan odnos čovekov prema svetu, njegovo slepo robovanje prohtevima razuma, eto to je poništilo čovekovu sanju. To je »razlog nesnu«. To je »odvajanje čoveka«, o kojem pesnik peva u krugu *Ušća*. Tu racionalni čovek dostiže svoje težnje.

U poslednjoj pesmi ovog kruga, *Oponašanja*, dato je iskustvo takvog sveta: Prelevićev čovek sad podražava svoj predašnji život, lutajući »bez sna«, »u nadi da će misao da sazre) i da će usna novi zvuk začeti«.

Čovekov racionalizam Prelević simboli-zuje putovanjem, lutanjem, letom (*Od detinjstva smo bili na krmi*). Taj let nezvesnosti može da se okonča jedino padom (*Let peti, Istovetnost*). Ali, putovanje je postalo neminovnost: »I zvezdama bi hteli (al tlo nas opet veže) za brodove što plove«. I stoga pitanje kojim se svršava *Let treći* dobija sasvim drugačije značenje, značenje setnog podsmeha:

Nije li možda bolje
Vezati se za stvari
Čije nam drevne čari
U sebi otkriše polje.

Sna je, dakle, nestalo, »Mag se gubi u jari«, »kraj je čarolijama«. I uzaludna je nada u spas od nesаницe.

Naravno, putovanje je, doduše, nešto ređe, i znamenje čovekove nestalnosti (npr. u pesmi *Let četvrti*), i to svakako odlikuje Prelevićeve stihove.

Pesnik svoje tematske simbole nezadovoljstva svetom čini i vidljivim ponavljajući određene (pomalo i klišeirane) reči: ZUBI, VUCI, OČNJACI, itd. svodeći taj svet na životinjsko, sirovo i beščovečno. To je naročito naglašeno u krugu *Demonijum*, koji je pun već davno sročeni mudrosti, pa čak teži i poslovičkoj poučnosti. Stoga je to i najslabiji deo zbirke.

Normalni soneti se, i to vrlo uslovno, razlikuju od ostalih pesničkih krugova. Pošto je oblik ovih soneta »normalan« (4, 4, 3, 3) pesnik je nastojao da njihovo »raspoloženje« bude u duhu »starog, dobrog soneta«. U njima nema *putovanja*, opsednuti su samo nekakvom *čežnjom*, optočeni duhovnim i nematerijalnim. Tu čak ni ljubav nema ničeg materijalnog. U životu je sve prolazno i kratko, da se ništa i ne može uzeti za stvarno.

I jezik kojim se služi, Prelević je zna-lacki birao. On je melodičan i zvučan istovremeno, poput jezika Laze Kostića, pogo-dan za kazivanje i slušanje. On tek oživi kad se izgovori glasno. Tome doprinosi i rima, kojoj pesnik teži po svaku cenu, što, ne tako često, predstavlja i opterećenje za stihove. Jer, u nemogućnosti da otkrije reči prikladne za rimu, Prelević prekojezičarski